

نظام اداری غزنویان

در تاریخ بیهقی

مرضیه جعفری

www.ketab.ir

- سرشناسه : جعفری، مرضیه، ۱۳۶۵ -
- عنوان و نام پدیدآور : نظام اداری غزنویان در تاریخ بیهقی / مرضیه جعفری.
- مشخصات نشر : تربت حیدریه: چشم انداز قطب، ۱۳۹۵.
- مشخصات ظاهری : ۱۳۵ ص.: مصور(رنگی).
- شابک : ۹۷۸-۶۰۰-۸۱۵۳-۶۸-۹
- وضعیت فهرست نویسی : فیا .
- موضوع : بیهقی، محمد بن حسین، ۳۸۵ - ۴۷۰ ق. تاریخ بیهقی
- موضوع : Beihaqi, Mohammad ibn Hossein, 995 - 1077 . Tarikh Beihaqi
- موضوع : سازمان های دولتی -- ایران -- تاریخ
- موضوع : Administrative agencies -- Iran -- History
- موضوع : ایران -- تاریخ -- غزنویان، ۳۵۱ - ۵۸۲ ق.
- موضوع : Iran -- History -- Ghaznevids, 962-1186
- رده بندی کنگره : JQ۱۷۸۵/ج۶۶ن۶۱۳۰۵
- رده بندی دیویی : ۳۵۱/۵۵۰۶
- شماره کتابشناسی ملی : ۴۲۲۰۷۲۰

نظام اداری غزنویان در تاریخ بیهقی						
نویسنده: مرضیه جعفری						
ناشر: انتشارات چشم انداز قطب						
تیراژ: ۲۰۰۰						
نوبت چاپ: اول						
تاریخ چاپ: ۱۳۹۵						
چاپ و بونا						
قطع وزیری						
تعداد صفحات: ۱۳۵						
قیمت: ۱۵۰۰۰۰ ریال						
شابک:						
۹۷۸	۶۰۰	۸۱۵۳	۶۸	۹		
آدرس: تربت حیدریه، خیابان وازی، وازی ۳ تلفن: ۰۹۱۵۳۳۸۵۱۶ - ۰۹۲۱۱۱۴۲۱۲۷						

فهرست مطالب

۳	 پیشگفتار
۶	 فصل اول
۶	 کلیات
۷	 حکومت غزنوی
۱۲	 نظام اداری غزنویان
۱۷	 وزارت و سابقه‌ی آن در تاریخ سیاسی ایران
۲۱	 خصوصیات وزارت
۲۱	 ۱- القاب وزیر
۲۲	 ۲- کسب شایستگی قبل از وزارت
۲۴	 ۳- مراسم وزارت
۳۶	 ۴- موقعیت وزیر
۳۸	 وظایف وزیر
۴۳	 فصل دوم:
۴۳	 سرانجام وزیران در تاریخ بی‌هق
۴۷	 ابوالعباس اسفرائینی
۵۰	 احمد بن حسن میمنندی
۵۶	 حسنک
۵۹	 یونس‌علی حمدوی
۶۱	 احمد عبدالصمد شیرازی
۶۸	 سایر وزرای حکومت غزنوی
۷۰	 فصل سوم:
۷۰	 مزایا و خطرات وزارت
۷۴	 فصل چهارم:
۷۴	 حاجب بزرگ (وزیر دربار/وزارت کشور)
۷۸	 فصل پنجم:
۷۸	 سایر دیوان‌ها (وزارت خانه‌ها)
۷۹	 دیوان
۸۱	 ۱-۵- دیوان استیفا (وزارت دارایی)
۸۲	 ۲-۵- دیوان عرض یا عرض الجیوش (وزارت جنگ)
۸۵	 ۳-۵- دیوان انشا (رسایل، رسالت، دارالتحریر)
۸۹	 ۴-۵- دیوان اشرف (وزارت اطلاعات یا اداره‌ی بازرسی)
۹۱	 ۵-۵- دیوان برید (وزارت پست، تلگراف و تلفن)
۹۴	 ۶-۵- دیوان مظالم (قوه‌ی قضائیه)
۹۶	 ۷-۵- دیوان قضا (قوه‌ی قضائیه)
۹۸	 ۸-۵- دیوان وکالت (قوه‌ی مجریه)
۹۹	 ۹-۵- دیوان مملکت و حساب

۹۹	۱۰-۵- دیوان نکت
۱۰۲	فصل ششم:
۱۰۲	کدخدا (وزیر حاکم شهر)
۱۰۵	فصل هفتم:
۱۰۵	وزیرگونه‌ها
۱۰۷	بوالحسن عبدالجلیل
۱۰۸	بوالخیر بلخی
۱۰۸	بوسهل زوزنی
۱۱۱	بوالقاسم کثیر
۱۱۱	سوری
۱۱۲	طاهر دیر
۱۱۳	عراقی
۱۱۴	علی برید
۱۱۶	یادداشت‌ها
۱۲۲	کتابنامه

آثار صرفاً تصحیح (مورلی، ۱۲۷۶ق/۱۸۶۸م) و ترجمه‌هایی (آرنوس و کاربوویچ، ۱۳۴۴ش/۱۹۶۲م) بوده که در حاشیه‌ی کتاب توضیحات کوتاهی درباره‌ی متن بیهقی درج کرده‌اند. در سال‌های اخیر نیز بیشتر این کتاب‌ها، گزیده‌هایی بوده که از نظر پژوهشی کاربرد زیادی ندارند (اشراقی، ۱۳۸۱).

کتاب بیهقی، متنی تاریخی و مبتنی بر واقعیت است که با قلمی فاخر نوشته شده است. همین خصوصیت دو، که در بیهقی به کمال است، کار او را به حوزه‌ی کارهای ادبی نزدیک می‌کند. بیهقی را واژگان و نحو و قالب، تصرفاتی کرده که زبان و سبک آن را از هر کتاب دیگری متمایز می‌کند. او علاوه‌بر مثال پیش از خود را خوانده و آنچه را دیده و شنیده بر خواننده‌هایش اضافه کرده است و روشی در تاریخ نگارش برگزیده که پیشینیان فاقد آن بودند. در واقع او با خلق اثری ادبی - تاریخی، یادگار منحصر به فردی را خود به جای گذاشته است (محمدی، ۱۳۸۹: ۶).

از این رو، با توجه به سبک نگارش و شرح بیهقی، مورخان، به مسائلی چون ساختار نظام اداری غزنوی یا وزارت (vizier) در این کتاب، به طریقی مستقل کمتر پرداخته‌اند و در مطالعات ادبی نیز، تنها از زوایای زیبایی‌های ادبی به آن نگریسته‌اند؛ لذا پژوهشگر حاضر با در نظر گرفتن هر دو بُعد ادبی و تاریخی اثر، تحقیقاتی را انجام داده است.

ابوالفضل بیهقی (۴۷۰ق - ۳۸۵) به روشنی از دیوان وزارت نام برده و در مورد عملکرد وزیر آن به تمامی شرح داده است؛ بر همین اساس، غالب آثار به بررسی این جنبه از وزارت پرداخته‌اند؛ اما با نگاه دقیق‌تری به مفهوم وزارت در تاریخ بیهقی، به عناوینی چون دیوان‌ها برمی‌خوریم که با توجه به نحوه‌ی عمل‌کرد و تصدیق منابع معتبر (معین، «دیوان») می‌تواند همان

وزارت‌خانه‌ها در عصر حاضر باشد یا منصب حاجب بزرگ که وظایف وزیر دربار در قرون اخیر را به عهده دارد (انوری، ۱۳۷۳: ۳۰).

بنا به گفته‌ی خود بیهقی، وزاری پنهانی در دوره‌ی غزنوی بوده‌اند که رسماً شغل وزارت نداشتند؛ اما به طور پنهانی در امور دخالت داشتند و به اصطلاح، پادشاه را بر کاری می‌آوردند و سخن‌شان، گاه حتی از وزیر نیز مهم‌تر شمرده می‌شده است (بیهقی، ۱۳۸۸: ۲۵۶) و نیز منصب کدخدای حاکمان شهرها که معین، معنای وزیر را در پس آن یافته است (معین، «کدخدا»، نشان از کاربرد گسترده‌ی واژه‌ی وزارت در تاریخ بیهقی دارد.

در همین راستا، سیمینده است بر مبنای تاریخ بیهقی و با استناد به منابع گوناگون، نظام اداری غزنوی و نمودهای گوناگون لفظ وزارت در این کتاب تبیین شود.

در پایان از استادان ارجمند خانم دکتر هراخباری، آقای دکتر محمد جعفر یاحقی، دکتر اکبری مفخر، دکتر عباس محمدزاده و جناب آقای مهدی سیدی به خاطر راهنمایی‌های بی‌دریغ‌شان ممنونم.

مرضیه جعفری